

Н. Г. Ареф'єва,

д-р філол. наук, доц.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

завідувачка кафедри мовної та загальногуманітарної

підготовки іноземців

ДІАЛЕКТНА ФРАЗЕОГРАФІЯ В КОНТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Статтю присвячено одному з доволі молодих, але вже сформованих і на цей час найпопулярніших напрямів сучасної лінгвістики – діалектній фразеографії. На тлі незгасного інтересу до стійких зворотів народного мовлення і їхньої фіксації огляд публікацій, присвячених загальним та окремим проблемам діалектної фразеографії, їх аналіз і систематизація в тісному зв'язку з витоками розвитку і становлення діалектної фразеографії як важливого напрямку мовознавства видаються надзвичайно **актуальними**.

Метою статті є огляд публікацій, присвячених діалектній фразеографії, огляд найзначущіших фразеологічних діалектних словників російської мови, висвітлення діалектної фразеографії в синхронії і діахронії. **Об'єктом** дослідження є найзначущіші публікації, присвячені фразеографуванню народного мовлення, діалектні фразеологічні словники російської мови та словники російського народного мовлення, що стали основою сучасної діалектної фразеографії; **предметом** – динаміка становлення та розвитку діалектної і регіональної фразеографії в контексті лінгвістичних досліджень. У роботі використано як **загальнонаукові методи** – індукція, дедукція, аналіз, синтез, так і **суто лінгвістичні** – переважно описовий метод. **Наукова новизна** дослідження зумовлена тим, що в роботі вперше у вітчизняній лінгвістиці здійснено спробу висвітлити динаміку становлення та розвитку діалектної фразеографії в контексті досягнень лінгвістичної думки. **Теоретична та практична цінність** полягає у приверненні ува-

ги дослідників до діалектної фразеографії як найцікавішого та перспективного напрямку, а також у використанні отриманих результатів у подальшому вивченні та розробці загальних та коремих проблем діалектної фразеографії, лексикографії та регіоналістики загалом.

Висновки і перспективи дослідження. На підставі наведених даних авторка простежує нерозривний зв'язок діалектної фразеографії з теоретичними і прикладними основами загальнолітературної нормативної фразеології і фразеографії, лексикографічним описом народного мовлення, пареміографією, виокремлює і характеризує в становленні і розвитку російської діалектної фразеографії низку етапів, характеризує кожен з них, акцентує увагу на проблемах, що стоять перед сучасними фразеографами.

Ключові слова: фразеографія, діалектна фразеографія, літературна фразеографія, лексикографія, пареміографія, російські говірки.

N. G. Arefieva,

ScD, Associate Professor,

Odesa I. I. Mechnikov National University,

*Head of the Department of Linguistic and General Humanitarian Training for
Foreigners*

DIALECT PHRASEOGRAPHY IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC STUDIES: HISTORY AND MODERNITY

The article is devoted to one of the rather young, but already formed and currently the most popular areas of modern linguistics – dialect phraseography. Against the backdrop of undying interest in sustainable turns of folk speech and their fixation, a review of publications devoted to general and particular problems of dialect phraseography, their analysis and systematization in close connection with the origins of the development and formation of dialect phraseography as an important scientific direction in linguistics seems to be **extremely relevant**.

The purpose of the article is to review publications on dialect phraseography, review the most significant phraseological dialect dictionaries of the Russian language, highlight dialect phraseography in synchrony and diachrony. **The object** of the study are the most significant publications devoted to the phraseography of folk speech, dialect phraseological dictionaries of the Russian language and dictionaries of Russian folk speech, which have become the basis of modern dialect phraseography; **the subject** is the dynamics of the formation and development of dialect and regional phraseography in the context of linguistic research. The work uses both **general scientific methods** – induction, deduction, analysis, synthesis, and **proper linguistic ones** – mainly a descriptive method.

Conclusions and prospects of the study. Based on the given data, the author traces the inextricable connection of dialect phraseography with the theoretical and applied foundations of general literary normative phraseology and phraseography, lexicographic description of folk speech, paremiography, identifies and characterizes a number of stages in the formation and development of Russian dialect phraseography, focuses on the problems facing modern phraseographers.

Key words: phraseography, dialect phraseography, literary phraseography, lexicography, paremiography, Russian dialects.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Діалектна фразеографія є на цей час цілком сформованим і популярним напрямом сучасної лінгвістики. На тлі незгасаючого інтересу до сталих сполук народного мовлення та їхньої фіксації, огляд публікацій, присвячених загальним та окремим проблемам діалектної фразеографії, їх систематизація у тісному зв'язку з витоками розвитку та становлення діалектної видається надзвичайно актуальним.

Аналіз досліджень проблеми. У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві існує небагато праць, присвячених опису східнослов'янської діалектної фразеографії, її становленню і розвитку. Так, оглядово російська діалектна та регіональна фразеографія представлена в працях С. О. Мизнікова, В. О. Козирева і В. Д. Черняк, І. А. Кобелевої, С. О. Кипарісової [39; 24; 21; 20; 18], українська – у працях вітчизняних дослідників В. В. Дубічинського, В. Д. Ужченка, Ю. Ф. Прадіда, Ж. В. Краснобаєвої-Чорної, Н. Д. Коваленко, М. В. Серебряк, Л. М. Корнієнко, І. С. Червко [15; 59; 43; 27; 23; 50; 65], білоруська – у роботах В. К. Щербин [67]. У 2019 році вийшла друком монографія проф. В. М. Мокієнка і Т. Г. Нікітіної «Русская диалектная фразеография: дифференциальные и полные словари» (СПб.) [37], у якій автори дають всебічний аналіз наявних фразеографічних праць. У цей час під керівництвом проф. В. М. Мокієнка готується до видання «Полный словарь народной фразеологии» (попервах заявлено назву «Полный фразеологический словарь русских народных говоров»), в якому автори планують не лише узагальнити та опрацювати всю попередню діалектну фразеографію, але й значно розширити коло джерел матеріалу з активним залученням інтернет-дискурсу; у Словнику заплановано розробити 140 000 ФО, до складу яких увійдуть також стійкі порівняння [36, с. 84; 40, с. 735].

Особливе місце серед наведених праць посідає докторська дисертація І. А. Кобелевої «Современная русская диалектная фразеология: лексико-грамматический и лексикографический аспекты» (Сиктивкар, 2012), у якій дисертантка вперше пропонує комплексний опис російської діалектної фразеографії в її критичному осмисленні [21]. Випереджаючи своє дослідження, І. А. Кобелева пише: «Лексичний матеріал обласних словників став об'єктом опису в багатьох наукових працях, водночас фразеологічна частина словни-

ків не отримала навіть оглядового коментаря» (переклад наш – Н. А.) [Там само, с. 7]. Піддавши аналізу великий матеріал обсягом понад 30 тисяч словникових статей, уміщених у словниках – загальних і фразеологічних, у яких представлений фразеологічний спектр говорів Російської Півночі, авторка розробляє теоретичне підґрунтя репрезентації діалектного фразеологізму в словнику, а також уперше пропонує до практичної реалізації єдиний алгоритм презентації діалектної фраземи з урахуванням її багатоаспектної характеристики. «Повна всебічна характеристика фразеологічного складу говорів можлива лише при комплексному описі фразеологічної одиниці за всіма її параметрами. У цей час відчувається необхідність цілісного опису фразеології говорів як у загальнотеоретичному, так і в лексикографічному плані», – зауважує дослідниця (переклад наш – Н. А.) [21, с. 34].

Один з розділів докторської дисертації «Фразеологія російських говірок Півдня України: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти», яку авторка цієї роботи захистила наприкінці 2021 року, присвячено теоретичним і прикладним аспектам діалектної фразеографії [5, с. 329-412]

Загальні й окремі проблеми російської та української діалектної фразеографії висвітлені також у низці публікацій, кількість яких невинно зростає, див., напр.: [6; 28; 9-10; 45; 49; 7; 32; 66; 2; 3; 39; 23; 19; 20; 40; 8; 36] та ін.

Мета і завдання. Мета цього дослідження – простежити динаміку утвердження та розвитку діалектної фразеографії в контексті лінгвістичних досліджень, що передбачає вирішення таких завдань: висвітлити основні публікації, присвячені цій проблемі, зробити огляд найзначущіших фразеологічних діалектних словників російської мови, виокремити етапи розвитку та утвердження діалектної фразеографії як важливого лінгвістичного напрямку.

Об'єктом дослідження є найзначущіші публікації, присвячені фразеографуванню народного мовлення, діалектні фразеологічні словники російської мови і словники російського народного мовлення, що стали основою сучасної діалектної фразеографії. Вони ж становлять і **джерельну базу дослідження**. **Предметом** дослідження є динаміка утвердження та розвитку діалектної і регіональної фразеографії в контексті лінгвістичних досліджень. У роботі використано як **загальнонаукові методи** – індукція, дедукція, аналіз, синтез, так і **суто лінгвістичні** – переважно описовий метод.

Наукова новизна дослідження зумовлена тим, що в роботі вперше у вітчизняній лінгвістиці здійснено спробу висвітлити динаміку утвердження та розвитку діалектної фразеографії в контексті досягнень лінгвістичної думки. **Теоретичну і практичну цінність** роботи вбачаємо в приверненні уваги дослідників до діалектної фразеографії як цікавого та перспективного напрямку, а також у використанні отриманих результатів у подальшому вивченні та опрацюванні загальних та окремих проблем діалектної фразеографії, лексикографії та регіоналістики загалом.

Виклад основного матеріалу. Утвердження та розвиток діалектної фразеолографії (фразеомографії, фраземної лексикографії (термін Ж. В. Краснобаєвої-Чорної [27, с. 110])) як актуального наукового напрямку сучасної лінгвістики занурені своїми коренями в теоретичне та прикладне підґрунтя загальнолітературної нормативної фразеології і фразеомографії, розробку яких здійснювали найвидатніші дослідники-мовознавці, лексикографи та фразеологи – академік В. В. Виноградов, Б. О. Ларін, С. І. Ожегов, О. М. Бабкін, О. І. Молотков, В. Л. Архангельський, В. П. Жуков, М. М. Шанський, О. В. Кунін, К. Нічева, В. М. Телія, В. М. Мокієнко. Значний внесок у розвиток російської та української фразеомографії зробили відомі фразеологи й фразеомографи В. Д. Ужченко, А. О. Івченко, Ю. Ф. Прадід, Л. П. Дядечко, М. Ф. Алефіренко, Д. В. Ужченко, Є. Ф. Арсентьєва, А. М. Чепасова, Ж. В. Краснобаєва-Чорна та ін., пареміологи Г. Л. Пермяков, М. Ю. Котова та ін.

Сучасна літературна фразеомографія, що пройшла довгий історичний шлях формування, утвердження та розквіту, є багатоаспектною і багатоплановою. Про безперервно зростаючий інтерес до фразеомографійних досліджень, їхній інтенсивний розвиток красномовно свідчать статистичні дані, наведені В. О. Козирєвим і В. Д. Черняк. Зокрема, у книзі «Вселенная в алфавитном порядке», виданій авторами в 2000-му році, представлено 69 фразеологічних словників, тоді як у книзі цих же авторів «Лексикография русского языка: век нынешний и век минувший», що вийшла через 15 років, у розділі «Словари идиоматики» налічуємо вже 187 видань, не враховуючи 75 навчальних словників відповідних типів. Усього ж, – відзначають дослідники, – словники ідіоматики становлять приблизно 10% від усіх описаних ними словників російської мови [24, с. 434-435]. Бурхливий розвиток сучасної російської фразеомографії автори пов'язують з такими факторами:

- інтенсивним розвитком лінгвістичних досліджень у контексті антропоцентричної парадигми та науковим осмисленням різноманіття фразеологічних одиниць;
- переглядом меж фразеології в бік її розширення, тобто дослідженням одиниць, які не потрапляли раніше в поле зору фразеологів;
- зміцненням позицій лінгвокультурології і в зв'язку з цим створенням словників нового, лінгвокультурологічного типу;
- розвитком словникової типології і заповненням лакун, що в ній виявлені, що зумовлює появу діалектних, історичних, авторських та інших фразеологічних словників;
- поширенням нових типів словників, актуалізуючих фактор адресата [Там само, с. 435-436].

Не можна, проте, не погодитися з думкою А. М. Чепасової, яка вважає: «Фразеомографія, яка, строго кажучи, може бути тільки дзеркальним відбиттям фразеології, поки не існує як струнка система правил опису фразеоло-

гійних одиниць, у ній (фразеографії) є теоретична база для опису, окремі переконливі, глибокі фрагменти <...>, які дають надію на можливість створення науково строгої, глибокої фразеографії. А поки фразеографія не має свого загальноприйнятого термінологічного апарату: значні за кількістю описуваних одиниць книги називаємо словниками, іноді “великими”, статті, в яких описана синтаксична структура, поведінка та форми компонентів, різного типу трансформації неоднослівної одиниці, називають словарними, а не фразеологічними, опрацювання будь-яких сторін фразеологізму називаємо лексикографійним, а не фразеографійним. Фразеографія продовжує користуватися “дитячими лексикографійними пелюшками”, хоча вже виросла з них. Однак будь-яка наука починається з дитинства, будемо сподіватися, і фразеографія звільниться “від пелюшок”» (переклад наш – Н. А.) [64, с. 138]. Відзначаючи недосконалість сучасних фразеографійних праць, А. М. Чепасова виокремлює кілька причин, серед яких – відсутність надійних знань про фундаментальні сторони фразеологізму, що позначається на якості їхнього опису в спеціальних фразеологічних збірках, збірниках, «словниках»; тиск лексикографії, виявлений у загальному вживанні «лексикографійних» термінів – **лексикографійний, словниковий, словник** замість **фразеографійний, фразеологічний, зведення, збірник, збірка**; особисті якості мовознавця-фразеографа, який в силу відсутності точного ставлення до термінів створюваної прикладної науки автоматично використовує лексикографійні терміни у фразеографії [Там само, с. 140-141]. Найважливішими теоретичними складниками фразеографії є, на думку дослідниці, **теорія компонентного складу, вчення про значення** (точніше про змістовні властивості фразеологічного складу), **вчення про граматичні властивості фразеологізмів, теорія динамічності й діалектичності фразеологізмів, теорія стилістичних властивостей одиниць** [Там само, с. 141-144]. На нашу думку, усе це з повним правом можна спроектувати й на діалектну фразеографію.

На думку О. В. Ломакіної, найактуальнішими для фразеографії сьогодні є такі питання: «1) тип і адресація словника, 2) джерела словника, 3) принципи формування словника, 4) структура словникової статті» (переклад наш – Н. А.) [29, с. 261]. За Ю. Ф. Прадідом, найактуальнішими на сучасному етапі є такі завдання: «а) удосконалення схем тлумачень значень ФО, що належать до різних граматичних розрядів; б) удосконалення методики складання фразеологічних словників різних типів; в) розширення реєстру наявних фразеографійних праць; г) створення нових типів фразеологічних словників наукового та навчально-методичного характеру тощо» [43, с. 39].

Проф. М. Ю. Котова, авторка фундаментального дослідження «Славянская паремиялогия», в якому описує східно-, південно- й західнослов'янські пареміографійні традиції, підкреслює: «..стан сучасної слов'янської паремі-

ографії всіх розглянутих країн ... свідчить про переважання в слов'янських пареміографійних джерелах принципу енциклопедичності (найбільшої повноти паремійного матеріалу будь-якого ступеня вживаності) (переклад наш – Н. А.) [26, с. 64].

Крім літературної фразеографії становлення і розвиток фразеографії діалектної спиралися і на лексикографійний опис словникового складу народних говорів, зародження якого відбувалося в середині XIX ст. і представлено першими роботами в цій галузі – працею М. М. Макарова («Опыт русского простонародного словотолковника» (1846-1848)), колективною роботою членів Другого відділення Академії наук І. І. Срезневського (розробив програмні положення Словника), О. Х. Востокова (був редактором), М. А. Коркунова, Я. І. Береднікова, П. Г. Буткова, І. І. Давидова та ін. («Опыт областного великорусского словаря» (1852) та «Дополнение» до нього (1858), які охопили 18011 і 22895 слів відповідно)), яка стала знаковою подією в історії російської діалектної лексикографії. Надалі розробляються словники окремих говірок – «Словарь областного архангельского наречия» О. О. Подвисоцького (1885), «Словарь областного олонецкого наречия» Г. І. Куліковського (1889), «Материалы для объяснительного словаря вятского говора» М. М. Васнецова (1907), «Смоленский областной словарь В. М. Добровольського (1914), «Донской словарь» О. В. Міртова (1929).

Витоки російської регіональної фразеографії, безсумнівно, беруть свій початок у плідній авторській концепції В. І. Даля, чиї фундаментальні словники «Толковый словарь живого великорусского языка» (1863-1866) та «Пословицы русского народа» (1861-1862) заклали основи вітчизняної і зарубіжної лексико- та фразеографійної традиції. У своїх словниках В. І. Даль і його попередники В. М. Смирницький («Малороссийские пословицы и поговорки», 1834), І. М. Снегирьов («Русские в своих пословицах», 1831-1834), «Русские народные пословицы и притчи», 1847)), Ф. І. Буслаєв («Русские пословицы и поговорки», 1854), М. В. Закревський («Малороссийскія пословицы, поговорки и загадки и галицкія приповідки» в книзі «Старосветский бандуриста», 1860), Л. Каравелов («Памятники народного быта болгарь», 1861) «не лише систематизували стійкі сполуки, а розробляли критерії відмежовування їх від інших поєднань слів, намічали способи їхньої словникової репрезентації, багато з яких до сьогодні беруть до уваги і використовують у лексикографійних виданнях» (переклад наш – Н. А.) [21, с. 10]. Зокрема, «Галицько-руські народні приповідки» (т. 1-3), опубліковані І. Франком у 1901-1910 рр., являють собою фразеологічний словник, у якому реєстрові одиниці не тільки витлумачені, а й супроводжені паралелями з інших слов'янських і неслов'янських мов [11].

Величезне значення для формування української і російської лексикографії мав «Словарь української мови», виданий у 1907-1909 рр. у Києві в 4

томах за редакцією Б. Грінченка – відомого письменника, етнографа, фольклориста, громадського й культурного діяча. У словнику широко представлена українська фразеологія, а також діалектний матеріал [56], докладніше про утвердження і розвиток української лексикографії та фразеографії див.: [16; 15; 46; 25].

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що діалектна фразеографія є відносно молодим, але вже досить сформованим перспективним лінгвістичним напрямом, теоретична база якого закладена в 60-ті роки минулого сторіччя в руслі зростаючого інтересу до вивчення народних говорів і проведення комплексних діалектологічних досліджень. Як зазначає проф. В. М. Мокієнко, «російська діалектна лексикографія, яка мала багату традицію в минулому (XIX-му – Н. А.) сторіччі, отримала могутній стимул у післявоєнний період, коли і академічні інститути, і практично всі вузи країни були залучені до створення Російського лінгвістичного атласу» (переклад наш – Н. А.) [33, с. 181]. До початку 70-их рр. належить поява перших діалектних словників, що звертаються до багатющого фразеологічного фонду російських народних говорів. Значною мірою розквіт діалектної фразеографії зобов'язаний іменам видатних мовознавців-діалектологів, котрі розробили найважливіші постулати теоретичного й прикладного характеру, – О. І. Федорову, Ф. П. Філіну, Л. І. Ройзензону, Л. О. Івашко. З цього часу почався справжній «регіональний фразеографічний бум», триваючий до сьогодні. Сучасні науковці, які досліджують діалектну фразеологію, відзначають: саме «на 60-90-і рр. минулого століття припадає розквіт діалектної фразеології, що ознаменований численними діалектологічними й фольклорними експедиціями <...> на тлі заново спалахнувшого інтересу до живого народного слова. За цей період зібрано значну кількість діалектного матеріалу: ідіом, прислів'їв, що в подальшому знайшло відображення в діалектних фразеологічних словниках» (переклад наш – Н. А.) [14, с. 24-25]. Великий внесок у вивчення російської та української діалектної фразеології і фразеографії зробили В. М. Мокієнко, М. І. Толстой, К. М. Прокошева, І. О. Подюков, В. Д. та Д. В. Ужченки, Ю. Ф. Прадід, Л. Я. Костючук, Т. Г. Нікітіна, А. О. Івченко, В. І. Коваль, Є. В. Брисіна, І. А. Кобелева та інші. «На цей час більшість територій з російським населенням мають різні за обсягом, змістом, вихідним принципом, формам збору та опрацювання матеріалу діалектні словники», – зазначає Є. В. Брисіна (переклад наш – Н. А.) [8, с. 431].

У розвитку російської діалектної фразеографії, на наш погляд, можна виділити декілька етапів:

1. Середина XIX – початок XX ст. – зародження російської діалектної фразеографії. Представлений як регіональними словниками зведеного типу (див. вище), так і пареміологічними збірками й словника-

ми і насамперед фундаментальними працями В. І. Даля «Толковый словарь живого великорусского языка» та «Пословицы русского народа» [13; 12]. Передумови дослідження лексичного й фразеологічного складу російських говірок Півдня України закладені в далівському «Толковом словаре живого великорусского языка», де вперше використано позначку «новороссийское», а також у роботі К. П. Зеленецького «О русском языке в Новороссийском крае» (1855), що завершується невеликим за обсягом словником, до складу якого включені, крім лексем, фразеологічні звороти, що функціонують на Одещині і структурно відрізняються від нормативних фразеологічних одиниць [17].

2. 60-80-ті рр. XX ст. – утвердження і розквіт російської діалектної фразеографії. Представлений такими працями: «Словарь русских народных говоров» (перший випуск вийшов друком у 1967 р.; на цей час опубліковано 50 випусків), який увібрав у себе багатий фразеологічний матеріал, представлений диференційовано [54]; «Словарь современного русского народного говора (д. Деуліно Рязанського району Рязанської області)» за редакцією І. А. Осовецького (1969), до якого, крім лексичного матеріалу, увійшли ідіоми та сталі сполучення різної міри злитості компонентів [55]; «Материалы для фразеологического словаря говоров Северного Прикамья» К. Н. Прокошевої (1972) [31], «Словарь фразеологизмов и иных устойчивых словосочетаний русских говоров Сибири» Н. Т. Бухаревой і О. І. Федорова (1972) [57], «Фразеологический словарь русских говоров Сибири» за редакцією О. І. Федорова (1983) [63] та інші.
3. Кінець XX ст. – до сьогодні. Для цього етапу характерні підвищений інтерес до діалектної фразеології і фразеографії, подальше опрацювання концептуальних основ фразеографування народно-го мовлення, використання комп'ютерних технологій під час створення діалектних словників, захист кандидатських і докторських дисертацій, присвячених питанням діалектної фразеографії [21; 50], усе зростаючий інтерес до створення електронних баз даних, на основі яких розроблені концепції електронних словників народно-го мовлення [50; 2; 3; 30]. Представлений такими фразеографійними працями: «Материалы к словарю фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний Читинской области» В. А. Пащенко (1999-2004) [41], «Словарь псковских пословиц и поговорок В. М. Мокієнка й Т. Г. Нікітіної (2001) [52], «Фразеологический словарь пермских говоров» К. Н. Прокошевої (2002) [44], «Фразеология диалектной личности. Словарь» В. П. Тимофеева (2003) [58], «Материалы для идеографического словаря новгородских фразеологизмов»

Л. М. Сергеевої (2004) [48], «Фразеологический словарь русских говоров Республики Коми» І. А. Кобелевої (2004) [22], зведений словник «Человек в русской диалектной фразеологии» М. А. Алексеев, Т. П. Білоусової і О. І. Литвиннікової (2004) [1], «Фразеологический словарь русских говоров Прибайкалья» С. С. Аксьонової, Н. Г. Баканової, Н. А. Смолякової (2006) [62], «Фразеологический словарь русских говоров Республики Мордовии» Р. В. Семенкової (2007) [47], «Фразеологический словарь русских говоров Нижней Печоры» Н. О. Ставшиної (2008) [60], «Фразеологический словарь русских говоров Приамурья» Л. В. Кірпікової і Н. П. Шенкевец (2009) [61], «Словарь фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний Забайкальского края» В. О. Пашенко (2014, 2015, 2016), див., напр.: [42], «Словарь архангельских паремий и фразеологизмов» Н. В. Хохловой, Г. В. Михеевої (2016) [51]. Фраземіка Півдня України частково опрацьована і представлена у виданому в 2000-2001 рр. під керівництвом проф. Ю. О. Карпенка двотомному «Словаре русских говоров Одесщины», який умістив, крім 9000 лексем, близько 300 сталих сполучень, – на цей час один з найбільших регіональних словників диференційного типу [53]. Початок цілеспрямованому вивченню фраземіки російських говірок Одещини поклав проф. В. М. Мокієнко, який працював з Картотекою і Матеріалами до «Словаря русских говоров Одесщины». Близько 200 фразеологізмів з позначкою «одеське» увійшло до його фундаментальної зведеної трилогії – «Большого словаря русских поговорок» (2007) [35], «Большого словаря русских народных сравнений» (2008) [34] і «Большого словаря русских пословиц» (2010) [38]. Не зважаючи на те, що фразеографія російських острівних говірок сьогодні представлена слабо, у 2020 році вийшов з друку «Фразеологический словарь русских говоров Одесщины» Н. Г. Арефьевої, який увібрав у себе понад 1600 фразеостатей [4].

Як відзначають науковці, сьогодні найповніше представлені в аспекті фразеографування *російські говори Сибіру* («Словарь фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний русских говоров Сибири» (1972); «Фразеологический словарь русских говоров Сибири» (1983); «Идиолектный словарь сравнений сибирского старожила» (2005); «Материалы к словарю фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний Читинской области» (1999); «Фразеологический словарь русских говоров Прибайкалья» (2006) и *северно-русские говоры* («Фразеологический словарь русских говоров Республики Коми» (2004); «Материалы для фразеологического словаря говоров Северного Прикамья» (1973); «Фразеологический словарь пермских говоров» (2002); «Словарь псковских пословиц и поговорок» (2001); «Фразеологи-

ческий словарь русских говоров Нижней Печоры» (2008); «Материалы для идеографического словаря новгородских фразеологизмов» (2004); «Фразеологический словарь русских говоров Республики Мордовии» (2007)) [18, с. 37-38].

Проблемам української діалектної фразеографії присвячена кандидатська дисертація М. В. Серебряк, у якій авторка на основі аналізу фразеографічних досліджень і проблем складання діалектних фразеологічних словників (далі ДФС) пропонує актуальну концепцію їхнього створення з використанням комп'ютерних технологій [50]. Підґрунтя концепції, за М. В. Серебряк, становить організація комунікативної взаємодії «людина – комплексний ДФС» і новий параметр словника – урахування пізнавальних і наукових інтересів користувачів. Рушійну силу цієї взаємодії дослідниця вбачає у потребово-мотиваційних чинниках, кінцевий результат – в актуалізації процесу самовдосконалення особистості: «людина → комп'ютер (комплексний ДФС) → пізнання ← → мотивація ← → наука ← → самовдосконалення особистості» [Там само, с. 15]. Як зауважує М. В. Серебряк, «структуру комплексного ДФС розроблено на макро-, мікро- й медіорівнях, які відображають загальну будову словника, порядок розташування інформаційних компонентів, їхній зв'язок, а також методи відбору й опрацювання ресурсних одиниць» [50, с. 16].

Висновки та перспективи дослідження. На жаль, жанр та обсяг статті не дають змоги висвітлити детальніше й глибше інші значущі праці, присвячені актуальним проблемам діалектної фразеографії. У подальших публікаціях ми плануємо представити типологію діалектних фразеологічних словників та надати їх розгорнуту характеристику.

Література

1. *Алексеев М. А., Белоусова Т. П., Литвинникова О. И.* Человек в русской диалектной фразеологии: словарь. Москва: ИТИ Технологии, 2004. 238 с.
2. *Акимов Э. Н., Акимов В. Л.* Электронный словарь диалектных фразеологизмов. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Лингвистика*, 2013. № 6 (2). С. 29-32.
3. *Акимов Э. Н., Акимов В. Л., Маслова А. Ю., Мочалова Т. И.* Электронный словарь диалектных фразеологизмов как источник изучения картины мира в русских говорах Мордовии. *Проблемы истории, филологии, культуры*. Москва – Магнитогорск – Новосибирск, 2014. № 3 (45). С. 272-274.
4. *Арефьева Н. Г.* Фразеологический словарь русских говоров Одесщины/ под. ред. проф. Е. Н. Степанова. Одесса: ОНУ имени И. И. Мечникова, 2020. 236 с.

5. *Арефьева Н. Г.* Фразеологія російських переселенських говірок Півдня України: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти: дис. ... д-ра філол. наук. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова; Дніпровський національний ун-т імені Олеся Гончара. Одеса, 2021. 695 с.
6. *Бахвалова Т. В.* Словарь орловских говоров как источник изучения славянской духовной и материальной культуры. *Славянский альманах 1997*. Москва: Индрик, 1998. С. 312-317.
7. *Боброва (Богачёва) М. В.* Материалы к Фразеологическому словарю русских говоров севера Пермского края II. *Лингвокультурное пространство Пермского края: материалы и исследования*. Пермь, 2011. Вып. 3. С. 224-239.
8. *Брысина Е. В.* Проблемы и перспективы современной фразеографии. *Полипарадигмальные контексты фразеологии в XXI веке: материалы международной научной конференции (Тула, 17-19 мая 2018 г.)*. Тула, 2018. С. 430-434.
9. *Вікторіна О. М.* Матеріали до фразеологічного словника Кіровоградщини (соматичні фразеологізми). *Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка*. Сер.: Філологічні науки. 2010. Вип. 89 (3). С. 31-37.
10. *Вікторіна О. М.* Матеріали до фразеологічного словника Кіровоградщини (Фітофразеологізми). *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 11. С. 59-66.
11. Галицько-руські народні приповідки: у 3 т. [зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко]. 2-ге вид. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006-2007. Т. 1. 832 с.; Т. 2. 818 с.; Т. 3. 699 с.
12. *Даль В. И.* Пословицы русского народа: сборник: в 2-х томах. Москва: Художественная литература, 1984. 399 с.
13. *Даль В. И.* Толковый словарь живого великорусского языка. URL: www.slovardalja.net/view_search.php.
14. *Данилевская А. С.* Отражение первичного локуса диалектносителей во фразеологической картине мира (на материале русских говоров Приамурья): дисс. ... канд. філол. наук. Київ, 2016. 261 с.
15. *Дубичинский В. В.* Лексикография украинского языка: прошлое и настоящее. *Славянская лексикография: междунар. кол. монография/ред. М. И. Чернышёва*. Москва: Азбуковник, 2013. С. 251-309.
16. *Дубичинский В. В.* Теоретическая и практическая лексикография. Вена-Харьков, 1998. 160 с.
17. *Зеленецкий К. П.* О русском языке в Новороссийском крае. Одесса: Изд. по распоряжению г. попечителя Одес. учеб. округа, 1855. 34 с.
18. *Кипарисова С. О.* Рязанская диалектная фразеология: дисс. ... канд. філол. н. Рязань, 2019. 370 с.

19. Кобелева И. А. О противоречиях в лексикографической интерпретации некоторых диалектных данных. *Севернорусские говоры*, 2010. № 11. С. 125-131.
20. Кобелева И. А. Русская диалектная фразеология и фразеография. *Русская фразеология и фразеография. К 100-летию А. И. Молоткова*/ред.: д. филол. н. А. А. Хуснутдинов; к. филол. н. Е. Н. Золина. Иваново, 2016. С. 239-257.
21. Кобелева И. А. Современная русская диалектная фразеология: лексико-грамматический и лексикографический аспекты : автореф. дисс. ... д. филол. н. Сыктывкар, 2012. 38 с.
22. Кобелева И. А. Фразеологический словарь русских говоров Республики Коми. Сыктывкар, 2004. 312 с.
23. Коваленко Н. Д. Фраземіка південнозахідного наріччя: лексикографічний досвід. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник*, 2015. Вип. XI. С. 221-224.
24. Козырев В. А., Черняк В. Д. Фразеография в современном лексикографическом пространстве. *Полипарадигмальные контексты фразеологии в XXI веке: материалы международной научной конференции* (Тула, 17-19 мая 2018 г.). Тула, 2018. С. 434-439.
25. Корнієнко Л. М. Українська фразеографія другої половини ХХ – початку ХХІ століть: тлумачні та перекладні словники: дис. ... канд. філол. н. Київ, 2017. 217 с.
26. Котова М. Ю. Славянская паремиология: дисс.. ... д. филол. н. Москва: РГБ, 2005 (Из фондов Российской государственной библиотеки). 540 с.
27. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Фраземіка та фразеографія в сучасній лінгвопарадигмі: підручник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів/за ред. А. П. Загнітка. Вінниця, 2018. 200 с.
28. Кудряшова Р. И., Брысина Е. В., Супрун В. И. Современная диалектная лексикография: проблемы и тенденции развития. *Известия ВГПУ*. Волгоград, 2005. С. 3-10.
29. Ломакина О. В. Фразеология в языке Л. Н. Толстого: лингвистический комментарий и лексикографическое описание: дисс. ... д. филол. н. СПб., 2015. 383 с.
30. Макаров В. И. Формирование словника Новгородского фразеологического словаря (электронная версия). *Вестник Новгородского гос. ун-та*, 2014. № 81. Ч. I. С. 92-95.
31. Материалы для фразеологического словаря говоров Северного Прикамья/К. Н. Прокошева. Пермь: ПГПИ, 1972. 114 с.
32. Мокиенко В. М. Проект «Фразеологического словаря русских народных говоров». *Проблемы истории, филологии, культуры*, 2011. № 3. С. 190-198.

33. Мокиенко В. М. Рецензия на «Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей»/Гл. ред. А. С. Герд. СПб.: Изд-во СПбГУ. Вып. 1 (А – *дрожжаник*). 1994. 509 с.; Вып. 2 (*Дрожжевик – косячок*), 1995. 447 с. *Вопросы языкознания*. Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 1997. С. 181-185.
34. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г. Большой словарь русских народных сравнений. Москва: ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2008. 800 с.
35. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г. Большой словарь русских поговорок. Москва: ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2007. 784 с.
36. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г. К концепции полного словаря народной фразеологии: проблемы макроструктурирования. *Вопросы лексикографии*, 2018. № 14. С. 80-106.
37. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г. Русская диалектная фразеогрфия: дифференциальные и полные словари: монография. Спб. – Greifswald: Universität Greifswald, 2019. 310 с.
38. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г., Николаева Е. К. Большой словарь русских пословиц. Москва: ОЛМА «Медиа групп», 2010. 1026 с.
39. Мызников С. А. Русская диалектная сводная и региональная лексикография (XIX–XXI вв.). Славянская лексикография: международная коллективная монография/отв. ред. М. И. Чернышёва. Москва: Издательский центр «Азбуковник», 2013. С. 563-578.
40. Никитина Т. Г. Народная фразеология в современной интерпретации: к концепции словарного описания. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2017. № 9 (75): в 2-х ч. Ч. 2. С. 131-134.
41. Пащенко В. А. Материалы к словарю фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний Читинской области. Ч. I-V. Чита, 1999-2004.
42. Пащенко В. А. Словарь фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний Забайкальского края/под науч. ред. Т. Ю. Игнатович. 3-е изд., испр. и доп. Чита: Забайкальский гос. ун-т, 2016. 432 с.
43. Прадід Ю. Ф. Історія української фразеології. *Мовознавство*, 2012. № 1. С. 31-39.
44. Прокошева К. Н. Фразеологический словарь пермских говоров. Пермь: Книжный мир, 2002. 575 с.
45. Русинова И. И. Пермская диалектная лексикография: результаты и перспективы. *Вестник Пермского университета*. Российская и зарубежная филология. Вып. 1 (7), 2010. С. 106-112.
46. Самойлович Л. В. Українська фразеологія XIX – початку XX ст.: автореф. дис. ... канд. філол.н.: 10 02. 01. Дніпропетровськ, 2000. 28 с.
47. Семенова Р. В. Фразеологический словарь русских говоров Республики Мордовия. Саранск, 2007. 332 с.

48. Сергеева Л. Н. Материалы для идеографического словаря новгородских фразеологизмов. Великий Новгород: НовГУ, 2004. 307 с.
49. *Серебряк М. В.* Принципи формування контексту в українських ареальних фразеологічних словниках кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Лінгвістика: збірник наукових праць.* № 2 (20). Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. С. 113-118.
50. *Серебряк М. В.* Українська діалектна фразеографія: автореф. дис. ... канд. філол. н. Луганськ, 2014. 20 с.
51. Словарь архангельских паремий и фразеологизмов/Н. В. Хохлова, Г. В. Михеева. Архангельск: Кира, 2016. 462 с.
52. Словарь псковских пословиц и поговорок/В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина. СПб.: «Норинт», 2001. 173 с.
53. Словарь русских говоров Одесщины/ред. коллегия: проф. Ю. А. Карпенко (отв. ред.), проф. Уэмура, проф. Д. С. Ищенко, доц. Л. Ф. Баранник: в 2 т. Одесса: АстроПринт. Т. I: А-О. 2000. 369 с.; Т. II: П-Я. 2001. 293 с.
54. Словарь русских народных говоров/под ред. Ф. П. Филина, Ф. П. Сороколетова. Т. 1–41. Москва; Ленинград; СПб. : Наука, 1965–2007.
55. Словарь современного русского народного говора (д. Деулино Рязанского района Рязанской области)/под ред. И. А. Осовецкого. Москва: Наука, 1969. 612 с.
56. Словарь української мови/Б. Д. Гринченко. К., 1907-1909. Т. 1-4.
57. Словарь фразеологизмов и иных устойчивых сочетаний русских говоров Сибири/Н. Т. Бухарева, А. И. Фёдоров; под ред. чл.-кор. АН СССР Ф. П. Филина; АН СССР. Сиб. отд.-ние. Новосибирск: Наука. Сиб. отд.-ние, 1972. 2017 с.
58. *Тимофеев В. П.* Фразеология диалектной личности. Словарь. Шадринск: Изд-во Шадрин. пед. ин-та, 2003. 176 с.
59. *Ужченко В. Д., Ужченко Д. В.* Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 494 с.
60. Фразеологический словарь русских говоров Нижней Печоры/Н. А. Ставшина. В 2-х т. СПб.: Наука, 2008. Т. 1. А-М. 416 с. Т. 2. Н-Я. 418 с.
61. Фразеологический словарь русских говоров Приамурья/авт.-сост. Л. В. Кирпикова, Н. П. Шенкевец. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2009. 187 с.
62. Фразеологический словарь русских говоров Прибайкалья/С. С. Аксёнова, Н. Г. Баканова, Н. А. Смолякова; науч. ред. Н. Г. Баканова. Иркутск, 2006.
63. Фразеологический словарь русских говоров Сибири/под ред. А. И. Фёдорова. Новосибирск: Наука, Сиб. отд.-ние, 1983. 232 с.
64. *Чепасова А. М.* Фразеография – зеркало фразеологии. *Избранные труды.* в 2 т. Фразеология в контексте современных лингвистических исследований. Челябинск: Изд-во Юж.-Урал. гос. гуман.-пед. ун-та, 2016. Т. 2. С. 129-139.

65. Черевко І. В. Здобутки української діалектної фразеографії ХХІ ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2018. Вип. 31. С. 240-250.
66. Шаповалова Л. И., Сузанович В. Б. Проект фразеологического словаря говоров могилёвско-смоленского пограничья: проблемы и решения. *Литературная и диалектная фразеология: история и развитие (Пятое Жуковские чтения)*: материалы Междунар. научн. симпоз. к 90-летию со дня рождения Власа Платоновича Жукова: в 2 т./сост. отв. ред. В. И. Макаров; НовГУ им. Ярослава Мудрого. Великий Новгород, 2011. Т. 1. С. 367-371.
67. Щербин В. К. Белорусская лексикографическая традиция: история и современность. *Славянская лексикография: международная коллективная монография/отв. ред. М. И. Чернышёва*. Москва: Издательский центр «Азбуковник», 2013. С. 21-61.

References

1. Alekseenko, M. A., Belousova, T. P., Litvinnikova, O. I (2004), *Man in Russian dialect phraseology: dictionary [Chelovek v russkoj dialektnoj frazeologii: slovar']*, Moskva, ITI Tehnologii, 238 p.
2. Akimova, Je. N., Akimov, V. L. (2013), *Electronic Dictionary of dialect phraseological units [Jelektronnyj slovar' dialektnyh frazeologizmov]*, Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo, Lingvistika, № 6 (2), pp. 29-32.
3. Akimova, Je. N., Akimov, V. L., Maslova, A. Ju., Mochalova, T. I. (2014), *Electronic Dictionary of dialect phraseological units as a source for studying the picture of the world in Russian dialects of Mordovia [Jelektronnyj slovar' dialektnyh frazeologizmov kak istochnik izuchenija kartiny mira v russkih govorah Mordovii]*, Problemy istorii, filologii, kul'tury, Moskva, Magnitogorsk, Novosibirsk, № 3 (45), pp. 272-274.
4. Aref'eva, N. G. (2020), *Phraseological Dictionary of Russian dialects of Odessa region [Frazeologicheskij slovar' russkih govorov Odesshhiny]*, Odessa, ONU imeni I. I. Mechnikova, 236 p.
5. Aref'yeva, N. G. (2021), *Phraseology in Russian migrants dialects of the South of Ukraine: linguoculturological and lexicographical aspects [Frazeologiya rosijs'ky'x pereselens'ky'x govirok Pivdnya Ukrainy': lingvokul'turologichny'j ta leksy'kografichny'j aspekty': dy's. ... d-ra filol. Nauk]*, Odes'ky'j nacional'ny'j universy'tet imeni I.I.Mechny'kova; Dniprovs'ky'j nacional'ny'j un-t imeni Olesya Gonchara, Odesa, 695 p.
6. Bahvalova, T. V. (1997), *Dictionary of Oryol dialects as a source for the study of Slavic spiritual and material culture [Slovar' orlovskih govorov kak istochnik izuchenija slavyanskoj duhovnoj i material'noj kul'tury]*, Slavjanskij al'manah, Moskva, Indrik, pp. 312-317.

7. Bobrova (Bogachjova), M. V. (2011), *Materials for the Phraseological Dictionary of Russian dialects of the North of the Perm Territory II* [*Materialy k frazeologicheskomu slovarju russkih govorov severa Permskogo kraja II*], Lingvokul'turnoe prostranstvo Permskogo kraja: materialy i issledovanija, Perm', Vyp. 3, pp. 224-239.
8. Brysina, E. V. (2018), *Problems and prospects of modern phraseography* [*Problemy i perspektivy sovremennoj frazeografii*], Poliparadigmal'nye konteksty frazeologii v XXI veke: materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii (Tula, 17-19 maja 2018 g.), Tula, pp. 430-434.
9. Viktorina, O. M. (2010), *Phraseological vocabulary materials of the Kirovgrad region (Somatic phraseologisms)* [*Materialy` do frazeologichnogo slovny`ka Kirovogradshhy`ny` (somyt`chni frazeologizmy`)*], Naukovi zapy`sky` [Kirovograds`kogo derzh. ped. un-tu im. V. Vy`nny`chenka], Cer.: Filologichni nauky`, Vy`p. 89 (3), pp. 31-37.
10. Viktorina, O. M. (2010), *Phraseological vocabulary materials of the Kirovgrad region (Phytophraseologisms)* [*Materialy` do frazeologichnogo slovny`ka Kirovogradshhy`ny` (Fitofrazeologizmy`)*], Movoznavchy`j visny`k, Vy`p. 11, pp. 59-66.
11. *Galician-Russian folk tales* (2006-2007), [Galy`cz`ko-rus`ki narodni pry`povidky`], u 3 t., zibrav, uporyadkuvav i poyasny`v dr. Ivan Franko, 2-ge vy`d., L`viv, Vy`davny`chy`j centr LNU im. I. Franka. T. 1, 832 p.; T. 2, 818 p.; T. 3, 699 p.
12. Dal', V. I. (1984), *Proverbs of Russian nation* [*Poslovicey russkogo naroda: sbornik*], Moskva, Hudozhestvennaja literatura, 399 p.
13. Dal', V. I., *Explanatory dictionary of the living Great Russian language: electronic resource* [*Tolkovyj slovar` zhivogo velikoruskogo jazyka: Jelektronnyj resurs*]. URL: www.slovardalja.net/view_search.php.
14. Danilevskaia, A. S. (2016), *Reflection of the primary locus in the phraseological world picture of dialect-speaking people (with reference to Russian dialects of the Amur region)* [*Otazhenie pervichnogo lokusa dialektnositelej vo frazeologicheskoy kartine mira (na materiale russkih govorov Priamur`ja): diss. ... kand. filol. nauk*], Kiiv, 261 p.
15. Dubichinskij, V. V. (2013), *Lexicography of the Ukrainian language: the past and present* [*Leksikografija ukrainskogo jazyka: proshloe i nastojashhee*], Slavjanskaja leksikografija: mezhdunar. kol. Monografija, red. M. I. Chernyshjova, Moskva, Azbukovnik, pp. 251-309.
16. Dubichinskij, V. V. (1998), *Theoretical and practical lexicography* [*Teoreticheskaja i prakticheskaja leksikografija*], Vena-Har`kov, 160 p.
17. Zeleneckij, K. P. (1855), *About the Russian language in the Novorossiya territory* [*O russkom jazyke v Novorossijskom krae*], Odessa, Izd. po rasporejzheniju g. popechitelja Odes. ucheb. okruga, 34 p.

18. Kiparisova, S. O. (2019), *Ryazan dialectal phraseology: Author's thesis* [Rjazanskaja dialektnaja frazeologija: diss. ... kand. filol. n.], Rjazan', 370 p.
19. Kobeleva, I. A. (2010), *About contradictions in the lexicographical interpretation of the some dialect data* [O protivorechijah v leksikograficheskoj interpretacii nekotoryh dialektnyh dannyh], Severnorusskie govory, 2010, № 11, pp. 125-131.
20. Kobeleva, I. A. (2016), *Russian dialect phraseology and phraseography* [Russkaja dialektnaja frazeologija i frazeografija], Russkaja frazeologija i frazeografija. K 100-letiju A. I. Molotkova, red.: d. filol. n. A. A. Husnutdinov; k. filol. n. E. N. Zolina, Ivanovo, pp. 239-257.
21. Kobeleva, I. A. (2012), *Modern Russian dialectal phraseology: lexicogrammatical and lexicographical aspects: Thesis for a Doctoral Degree* [Sovremennaja russkaja dialektnaja frazeologija: leksiko-grammatischeskij i leksikograficheskij aspekty: avtoref. diss. ... d. filol. n.], Syktyvkar, 38 p.
22. Kobeleva, I. A. (2004), *Phraseological dictionary of Russian dialects of the Komi Republic* [Frazelogicheskij slovar' russkih govorov Respubliki Komi], Syktyvkar, 312 p.
23. Kovalenko, N. D. (2015), *Phrasemics of the South-Western dialect of Ukrainian language: lexicographic experience* [Frazemika pivdennozaxidnogo narichchya: leksy'kografichny'j dosvid], Ivan Ogiyenko i suchasna nauka ta osvita: naukovy'j zbirny'k, Vy'p. XI, pp. 221-224.
24. Kozyrev, V. A., Chernjak V. D. (2018), *Phraseography in the modern lexicographic space* [Frazelografija v sovremennom leksikograficheskom prostanstve], Poliparadigmat'nye konteksty frazeologii v XXI veke: materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii (Tula, 17-19 maja 2018 g.), Tula, pp. 434-439.
25. Korniyenko, L. M. (2017), *Ukrainian phraseology of the second half of the 20th –beginning of the 21st centuries: explanatory and translation dictionaries: Author's thesis* [Ukrayins'ka frazeografiya drugoyi polovy'ny' XX – pochatku XXI stolit': tлумachni ta perekladni slovny'ky': dy's. ... kand. filol. n.], Ky'yiv, 217 p.
26. Kotova, M. Ju. (2005), *Slavic paremiology: Thesis for a Doctoral Degree* [Slavjanskaja paremiologija: diss. ... d. filol. n.], Moskva, RGB, Iz fondov Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki, 540 p.
27. Krasnobayeva-Chorna, Zh. V. (2018), *Phrasemics and phraseography in the modern linguistic paradigm: a textbook for students of philological faculties of higher educational institutions* [Frazemika ta frazemografiya v suchasny'j lingvoparady'gmi: pidruchny'k dlya studentiv filologichny'x fakul'tetiv vy'shhy'x navchal'ny'x zakladiv], za red. A. P. Zagnitka, Vinny'cya, 200 p.
28. Kudrjashova, R. I., Brysina, E. V., Suprun, V. I. (2005), *Modern dialect lexicography: problems and development trends* [Sovremennaja dialektnaja

- leksikografija: problemy i tendencii razvitija*], Izvestija VGPU, Volgograd, pp. 3-10.
29. Lomakina, O. V. (2015), *Phraseology in the Language of L. N. Tolstoy: linguistic commentary and lexicographic description; Thesis for a Doctoral Degree* [Frazеologija v jazyke L. N. Tolstogo: lingvisticheskij kommentarij i leksikograficheskoe opisanie: diss. ... d. filol. n.], SPb., 383 p.
 30. Makarov, V. I. (2014), *Formation of vocabulary of Novgorod Phraseological Dictionary* [Formirovanie slovnika Novgorodskogo frazeologicheskogo slovarja (jelektronnaja versija)], Vestnik Novgorodskogo gos. un-ta, № 81, Ch. I, P. 92-95.
 31. *Materials for Phraseological Dictionary of dialects of the Northern Kama region*/Prokosheva, K. N., (1972) [Materialy dlja frazeologicheskogo slovarja govorov Severnogo Prikam'ja], Perm', PGPI, 114 p.
 32. Mokienko, V. M. (2011), *The concept of the «Dictionary of Russian Dialectal Set Phrases»* [Proekt «Frazеologicheskogo slovarja russkikh narodnyh govorov], Problemy istorii, filologii, kul'tury, № 3, pp. 190-198.
 33. Mokienko, V. M. (1997), *Review of the Dictionary of Russian dialects of Karelia and adjacent regions* [Recenzija na «Slovar' russkikh govorov Karelii i sopredel'nyh oblastej»/gl. red. A. S. Gerd. SPb.: Izd-vo SpbGU, Vyp. 1 (A – drozhzhanik). 1994. 509 p.; Vyp. 2 (Drozhzhevik – kosjachok), 1995. 447 p.], Voprosy jazykoznanija, In-t russkogo jazyka im. V. V. Vinogradova RAN, pp. 181-185.
 34. Mokienko, V. M., Nikitina, T. G. (2008), *The Great Dictionary of Russian folk comparisons* [Bol'shoj slovar' russkikh narodnyh sravnenij], Moskva, ZAO «OLMA Media Grupp», 800 p.
 35. Mokienko, V. M., Nikitina, T. G. (2007), *The Great Dictionary of Russian Sayings* [Bol'shoj slovar' russkikh pogovorok], Moskva, ZAO «OLMA Media Grupp», 784 p.
 36. Mokienko, V. M., Nikitina, T. G. (2018), *To the concept of a complete dictionary of popular phraseology; problems of macrostructuring* [K koncepcii polnogo slovarja narodnoj frazeologii: problemy makrostrukturirovanija], Voprosy leksikografii, № 14, pp. 80-106.
 37. Mokienko, V. M., Nikitina, T. G. (2019), *Russian dialect phraseography: differential and complete dictionaries: monograph* [Russkaja dialektnaja frazeografija: differencial'nye i polnye slovare: monografija], Spb., Greifswald, Universität Greifswald, 310 p.
 38. Mokienko, V. M., Nikitina, T. G., Nikolaeva, E. K. (2010), *The Great Dictionary of Russian Proverbs* [Bol'shoj slovar' russkikh poslovic], Moskva, OLMA «Media grupp», 1026 p.
 39. Myznikov, S. A. (2013), *Russian dialect summary and regional lexicography (XIX-XXI cent.)* [Russkaja dialektnaja svodnaja i regional'naja lek-

sikografija (XIX-XXI vv.)), Slavjanskaja leksikografija: mezhdunarodnaja kollektivnaja monografija/otv. red. M. I. Chernyshjova, Moskva, Izdatel'skij centr «Azbukovnik», pp. 563-578.

40. Nikitina, T. G. (2017), *Folk phraseology in modern interpretation: to the concept of dictionary description* [Narodnaja frazeologija v sovremennoj interpretacii: k koncepcii slovarnogo opisanija], Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki, Tambov, Gramota, № 9 (75), v 2-h ch., Ch. 2, pp. 131-134.
41. Pashhenko, V. A. (1999-2004), *Materials for the Dictionary of phraseological units and other stable combinations of Chita region* [Materialy k slovarju frazeologizmov i inyh ustojchivyh sochetanij Chitinskoj oblasti], Ch. I-V, Chita.
42. Pashhenko, V. A. (2016), *Dictionary of phraseological units and other stable combinations of the Trans-Baikal territory* [Slovar' frazeologizmov i inyh ustojchivyh sochetanij Zabajkal'skogo kraja], 3-e izd., ispr. i dop., Chita, Zabajkal'skij gos. un-t, 432 p.
43. Pradid, Yu. F. (2012), *The history of Ukrainian phraseography* [Istoriya ukrajins'koyi frazeografij], Movoznavstvo, № 1, pp. 31-39.
44. Prokosheva, K. N. (2002), *Phraseological dictionary of Perm dialect* [Frazeologicheskij slovar' permskih govorov], Perm', Knizhnyj mir, 575 p.
45. Rusinova, I. I. (2010), *Perm dialect lexicography: results and perspectives* [Permskaja dialektnaja leksikografija: rezul'taty i perspektivy], Vestnik Permskogo universiteta, Rossijskaja i zarubezhnaja filologija, Vyp. 1 (7), pp. 106-112.
46. Camojlovy'ch, L. V. (2000), *Ukrainian phraseology of the 19th and early 20th centuries: Author's thesis* [Ukrayins'ka frazeografiya XIX – pochatku XX st.: avtoref. dy's. ... kand. filol.n.], Dnipropetrovs'k, 28 p.
47. Semenкова, R. V. (2007), *Phraseological dictionary of Russian dialects of Republic of Mordovia* [Frazeologicheskij slovar' russkih govorov Respubliki Mordovija], Saransk, 332 p.
48. Sergeeva, L. N. (2004), *Materials for Ideographic dictionary of Novgorod phraseological units* [Materialy dlja ideograficheskogo slovarja novgorodskih frazeologizmov], Velikij Novgorod, NovGU, 307 p.
49. Serebryak, M. V. (2010), *The principles of forming of the context in the Ukrainian regional phraseological dictionaries in the end of the XX – at the beginning of the XXI centuries* [Pry'ncy'py' formuvannya kontekstu v ukrajins'ky'x areal'ny'x frazeologichny'x slovny'kax kincy' XX – pochatku XXI st.], Lingvisty'ka: zbirny'k naukovy'x prac'. № 2 (20), Lugans'k, DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», pp. 113-118.
50. Serebryak, M. V. (2014), *Ukrainian dialect phraseography* [Ukrayins'ka dialektna frazeografiya: avtoref. dy's. ... kand. filol. Nauk], Lugans'k, 20 p.
51. *Dictionary of Arkhangelsk paremias and phraseological units/Hohlova, N.*

- V., Miheeva, G. V. (2016) [*Slovar' arhangel'skih paremij i frazeologizmov*], Arhangel'sk, Kira, 462 p.
52. *Dictionary of Pskov proverbs and sayings*/V. M., Mokienko, T. G., Nikitina (2001) [*Slovar' pskovskih poslovic i pogovorok*], SPb, «Norint», 173 p.
 53. *Russian dialects of Odessa region Dictionary* (2000-2001) [*Slovar' russkih govorov Odesshhiny*], red. kolegija: prof. Ju. A. Karpenko (otv. red.), prof. Ujemura, prof. D. S. Ishhenko, doc. L. F. Barannik, v 2 t., Odessa, Astro-Print, T. I, A-O, 369 p.; T. II, P-Ja, 293 p.
 54. *Dictionary of Russian folk dialects* (1965-2007) [*Slovar' russkih narodnyh govorov*], pod red. F. P. Filina, F. P. Sorokoletova. T. 1–41, Moskva, Lenin-grad, SPb., Nauka.
 55. *Dictionary of modern Russian folk dialect (village Deulino, Ryazan district, Ryazan region)* (1969) [*Slovar' sovremennogo russkogo narodnogo govora (d. Deulino Rjazanskogo rajona Rjazanskoj oblasti)*], pod red. I. A. Oss-oveckogo, Moskva, Nauka, 612 p.
 56. *Dictionary of Ukrainian language*/Gry`nchenko, B. D. (1907-1909) [*Slovar' ukrayins'koyi movy*], K., 1907, T. 1-4.
 57. *Dictionary of phraseological units and other stable combinations of Russian dialects of Siberia*/N. T., Buhareva, A. I., Fjodorov (1972). [*Slovar' frazeo-logizmov i inyh ustojchivyh sochetanij russkih govorov Sibiri*], pod red. chl.-kor. AN SSSR F. P. Filina, AN SSSR, Sib. otd-nie, Novosibirsk, Nauka, Sib. otd-nie, 2017 p.
 58. Timofeev, V. P. (2003), *Phraseology of dialect personality* [*Frazeologija dialektnoj lichnosti: slovar'*], Shadrinsk, Izd-vo Shadrin. ped. in-ta, 176 p.
 59. Uzhchenko, V. D., Uzhchenko, D. V. (2007), *Phraseology of modern Ukrainian language: teaching manual* [*Frazeologiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy`: navch. posib.*], Ky`yiv, Znannya, 494 p.
 60. *Phraseological dictionary of Russian dialects of Nyzniaya Pechora/Stavshi-na*, N. A., (2008). [*Frazeologicheskij slovar' russkih govorov Nizhnej Pecho-ry*], V 2-h t., SPb., Nauka, T. 1, A-M, 416 p.4; T. 2, N-Ja, 418 p.
 61. *Phraseological dictionary of Russian dialects of the Amur region*/Kirpikova, L. V., Shenkevec, N. P. (2009) [*Frazeologicheskij slovar' russkih govorov Priamur'ja*], Blagoveshensk, Izd-vo BGPU, 187 p.
 62. *Phraseological dictionary of Russian dialects of Baikal*/Aksjonova, S. S. Bakanova, N. G., Smoljakova, N. A. (2006) [*Frazeologicheskij slovar' russkih govorov Pribajkal'ja*], nauch. red. N. G. Bakanova, Irkutsk.
 63. *Phraseological Dictionary of Russian Dialects of Siberia* (1983) [*Frazeo-logicheskij slovar' russkih govorov Sibiri*], pod red. A. I. Fjodorova, Novo-sibirsk, Nauka, Sib. otd-nie, 232 s.
 64. Chepasova, A. M. (2016), *Phraseography is a mirror of phraseology* [*Frazeografija – zerkalo frazeologii. Izbrannye trudy*], v 2 t., Frazeologija

v kontekste sovremennyh lingvisticheskikh issledovanij, Cheljabinsk, Izd-vo Juzh.-Ural. gos. guman.-ped. un-ta, T. 2. pp. 129-139.

65. Cherevko, I. V. (2018), *Achievements of Ukrainian dialectal phraseography of the 21st century* [Zdobutky` ukrayins`koyi dialektnoyi frazeografiji XXI st.], Ukrayina: kul`turna spadshhy`na, nacional`na svidomist`, derzhavnist`, Insty`tut ukrayinoznavstva im. I. Kryp`yakevy`cha NAN Ukrayiny`, Vy`p. 31, pp. 240-250.
66. Shapovalova, L. I., Suzanovich, V. B. (2011), *Achievements of Ukrainian dialect phraseology of the XXI century* [Proekt frazeologicheskogo slovarja govorov mogiljovsko-smolenskogo pogranych`ja: problemy i reshenija], Literaturnaja i dialektnaja frazeologija: istorija i razvitie (Pjatye Zhukovskie chtenija): materialy Mezhdunar. nauchn. simpoz. k 90-letiju so dnja rozhdenija Vlasa Platonovicha Zhukova, v 2 t., NovGU im. Jaroslava Mudrogo, Velikij Novgorod, T. 1, pp. 367-371.
67. Shherbin, V. K. (2013), *Belarusian lexicographic tradition: history and modernity* [Belorusskaja leksikograficheskaja tradicija: istorija i sovremennost`], Slavjanskaja leksikografija: mezhdunarodnaja kollektivnaja monografija, otv. red. M. I. Chernyshjova, Moskva, Izdatel'skij centr «Azbukovnik», pp. 21-61.